

JANDARMA KOLLUK KUVVETİNİN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİDuygu YILMAZ¹**ÖZ**

Tarihi arka planda iç güvenlik ve asayiş sağlama stratejileri, devletlerin kendilerine özgü pratikleri içerisinde gelişmiştir. Genişleyen sınırlar ve buna paralel artan nüfusun topluları güvensiz bir ortama taşınması karşısında devlet, bu pratiklere teşkilatlı bir yapıyla resmiyet kazandırmıştır. 19. yüzyıl, teşkilatlanma ve merkezi bir sistemle iç güvenliği sağlamaya yönelik çabaları modernleşme süreciyle tanıştırmıştır. Askeri yeniliklerin giderek arttığı Osmanlı Devleti'nde de modernleşme süreci başlamış, bir kolluk gücünün doğuşu 1839 yılında gerçekleşmiştir. Zaptiye Müşirliği adıyla iç güvenlik ve asayiş sağlamak üzere faaliyet yürütmeye başlayan Jandarma Teşkilatı, aynı yüzyılda ihtiyaçlara cevap verebilecek niteliklere kavuşturulmak istenmiştir. Modernleşen çağa ayak uydurma adımlarının en somut örneği ise Teşkilatın ıslahat dönemine denk gelmiş, Osmanlı Devlet adamları yabancı uzmanların da desteğini alarak personellerinin iyi bir eğitimden geçerek mesleğe başlamalarını hedeflemiştir. İleri Selanik'te açılan jandarma okulları jandarma er, astsubay ve subay derecesinde eğitim vererek ülkenin içinde bulunduğu çalkantılı döneme çözüm arayışı içerisinde girmiştir.

Jandarma Teşkilatı'nın yürüttüğü özverili çalışmalar, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele Dönemi'nde milletin var olma çabalarına katkı sağlamıştır. Kuva-yı Milliye'nin gelişmesi ve Anadolu'daki bağımsızlık hareketinin güçlenmesinde üstün hizmetler veren Teşkilat mensupları Cumhuriyet'in ilanından sonra da vatandaşların huzur ve güvenliğinin sağlanması adına gelişimini sürdürmüştür. Teşkilatın sorumluluk sahasında göstermiş olduğu başarı bugün dünya milletlerine örnek olacak bir birikim ve donanım ile yoluna devam etmektedir. Bu çalışmada kuruluşundan bugüne bir kolluk gücü olarak iç güvenlik ve asayiş sağlama görev ve sorumlulukları ile faaliyet yürüten Jandarma Teşkilatı'nın tarihi ele alınmış, Teşkilatın merkezi bir sistemle ve esaslı bir eğitimle ilerlediği yol ve Türkiye'nin karşılaştığı çeşitli güvenlik sorunlarında Teşkilatın işlevi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İç Güvenlik, Asayiş, Jandarma

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Sosyal Bilimler Bölüm Başkanlığı, dryilmazduygu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0205-354X

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GENDERDARMERIE LAW FORCE

ABSTRACT

In the historical background, strategies to ensure internal security and public order have developed within the unique practices of states. In the face of expanding borders and a correspondingly increasing population carrying societies into an unsafe environment, the state has formalized these practices with an organized structure. The 19th century introduced efforts to ensure internal security through organization and a centralized system to the modernization process. The modernization process began in the Ottoman Empire, where military innovations gradually increased, and the birth of a law enforcement force took place in 1839. The Gendarmerie Organization, which started to operate under the name of Zaptiye Müşirliği to ensure internal security and public order, was intended to be qualified to meet the needs in the same century. The most concrete example of the steps to keep up with the modernizing age coincided with the reform period of the Organization, and the Ottoman Statesmen aimed to ensure that their personnel, with the support of foreign experts, started their careers by receiving a good education. Gendarmerie schools, the first of which was opened in Thessaloniki, sought a solution to the turbulent period the country was in by providing training for gendarmerie privates, petty officers and officers.

The selfless work carried out by the Gendarmerie contributed to the nation's efforts to exist during World War I and the War of Independence. Members of the Organization, who provided outstanding services in the development of the National Forces and the strengthening of the independence movement in Anatolia, continued their development in order to ensure the peace and security of the citizens after the proclamation of the Republic. The success of the Organization in its field of responsibility continues today with an experience and equipment that will set an example for the nations of the world. In this study, the history of the Gendarmerie, which has been operating as a law enforcement force with the duties and responsibilities of ensuring internal security and public order since its establishment, is discussed, and the path the Organization has progressed with a centralized system and thorough training and the function of the Organization in various security problems faced by Türkiye are emphasized.

Keywords: Internal Security, Public Order, Gendarmerie

GİRİŞ

İç güvenlik, temelde kamu düzeninin sağlanması ve toplumların kavuşacağı barış ve güvenlik ortamını ifade eden bir kavramdır ve bu kavram çerçevesinde yapılan tanımlar, iç güvenliğin, devletlerin sınırlarında kendilerine özgü niteliklerle yürüttüğü ve bu yolla toplumsal, siyasi ve ekonomik otoritesini koruduğu sistemler bütünü olarak literatürde yerini almıştır. Bu özel tanım içerisinde toprak bütünlüğünün korunması ve bu sayede devlet düzeninin tesis edilmesi ayrı bir önem taşır (Aydın, 2003: 345). Devletlerin kendine özgü niteliklerle kurduğu iç güvenlik sistemlerinde belirleyici unsurların başında coğrafi konumun geldiğini vurgulamak gerekir. Bu çerçevede Osmanlı Devleti'nin kurulduğu ve genişlediği coğrafya, farklı etnik kimlikleri barındırması sebebiyle, devleti dönem dönem güvenlik endişelerine sevk etmiştir (Aydın ve Ereker, 2014: 29).

Varlığını sürdürmesi için çeşitli tehlikeleri bertaraf etmek üzere hareket eden Osmanlı Devleti, kurulduğu tarihten itibaren iç güvenlik ve asayiş sağlamaya yönelik birtakım stratejiler geliştirmiştir. Selçukluların bu yönde kurmuş olduğu sistem Osmanlı'nın geliştirdiği stratejilere destek olmuştur. *Subaşı* adı verilen görevlilerce yürütülmeye başlanan iç güvenliği ve asayiş sağlama çalışmaları, Devletin askeri sistemlerinin modernleştirilmesi çabalarına dahil olduğu 19. yüzyıla kadar merkez ve taşrada otoritenin korunmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca sekban, ferraş, kapukulu, mübaşir, karakullukçu, cebecibaşı, bostancibaşı, asesbaşı, çuhadar, falakacılar gibi isimlerle anılan görevliler resmi bir kolluk gücü oluşturulana kadar asayiş ve güvenliğin sağlanmasından sorumlu tutulmuştur (Tekir, 2020: 32-34).

Tarihsel arka planda Türkiye'de iç güvenlik politikaları, modernleşme hareketleri çerçevesinde ilan edilen Tanzimat Fermanı ile dönüm noktası yaşamıştır. 3 Kasım 1839 tarihinde ilan edilen Ferman halkın can, mal ve namus güvenliğine ilişkin içerdiği hükümleri ile halkın temel ihtiyaçlarından birisi olan güvenlik meselesini hukuksal temellere bağlamıştır (Abadan, 2006: 56; Yalçın vd, 2012: 9). Gülhane-i Hatt-ı Hümayunu olarak da anılan Ferman, başta ayaklanmalar olmak üzere hırsızlık, soygunculuk ve eşkıyalık faaliyetlerinin önlenmesi adına güvenlik önlemleri içermiş, söz konusu faaliyetler sonucu bozulan devlet otoritesini yeniden inşa etmek üzere harekete geçilmiştir (Sönmez, 2018: 4).

1. ZAPTIYE MÜŞİRLİĞİNDEN JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞINA BİR KOLLUK GÜCÜ OLARAK JANDARMA TEŞKİLATININ KURULUŞ VE TEŞKİLATLANMASI

19. yüzyılın ilk yarısında yaşanan iç güvenliğin tesis edilmesine yönelik çabalar, aynı zamanda iç güvenlik sisteminin merkezi bir idarede işlemesi için önemli bir adım sayılmaktadır. Bir diğer önemli adım iç güvenlik hizmeti verecek bir teşkilatın kurulmasıdır. Söz konusu teşkilat, Anadolu ve Rumeli’de iç güvenliği sağlamaya yönelik faaliyetleri yürütecek olan Zaptiye Müşiriyetidir (Sönmez, 2007: 2856). 15 Şubat 1846 yılında kurularak iç güvenlik ve asayiş sağlamaya yönelik faaliyetler yürüten Zaptiye Müşirliği, Seraskerlik Makamına bağlı bir birim olarak çalışmalar yürütmeye başlamıştır (Toprak, 1985: 1270).

Zaptiye Müşirliğine bağlı olarak Zaptiye Müşirliği Muavinliği ve Zaptiye Meclisi adı altında iki ayrı birim kurulmuştur. Kısa bir süre sonra Zaptiye Meclisi kapatılarak yerine Divan-ı Zaptiye ve Meclis-i Tahkik adlarıyla iki meclis oluşturulmuştur. Çeşitli suçların muhakemesinden sorumlu olan bu iki birim dışında Tefvik ve Hapishaneler Müdürlükleri oluşturularak suçları sabit görülene kadar sanıkların burada tutuklu kalmaları sağlanmıştır. Zaptiye Müşirliğinin hasat zamanında çiftçinin haklarının korunması, ticaret yollarının güvenliğinin sağlanması ve eşkıyalara karşı mücadele verilmesi gibi birtakım görevlerde de bulunmuştur (Tekir, 2020: 41).

Zaptiye Müşirliğinin görev ve sorumluluklarına yönelik ilk yasal düzenleme 7 Kasım 1846 tarihinde işlemeye başlayan *Zaptiye Askerine Dair Nizamat*’tır. Nizamnamenin giriş bölümü; Rumeli de Anadolu’da görev yapacak zaptiye birliklerinin istihdamına yönelik hükümler ile birliklerin kimlerden meydana geleceğini, bu birliklerin hangi görev ve sorumluluklar ile hareket edecekleri, tayin olacağı bölgenin belirlenmesi ve alacağı maaş hususlarına değinen genel hükümlerden oluşmuştur. Nizamnamede zaptiye birliklerine kabul edilecek askerlerin 25 yaşından büyük olması şartı önem taşıyan hususlar arasında yer almış, görev süreleri hakkında ise net bir bilgiye yer verilmemiştir. Birliklerin görev yaptığı eyalet ve bağlı birimlerinde tutulacak yoklama kayıtları ile kontrol altında tutulması ve kayıtların Zaptiye Müşirliğine gönderilmesi Nizamnamede

yer alan diğer önemli hükümler arasındadır. İç güvenliğin bir teşkilat aracılığıyla sağlanmasına yönelik oluşturulan Zaptiye Müşirliği ve bağlı birlikleri merkez ve taşrada; geçit ve yol güvenliğinin sağlanması ile posta ve tahsil işlemlerinin sorunsuz olarak yürütülmesi amacıyla görevlendirilmiştir. Görevini suiistimal eden zaptiye birliklerin cezalandırılacağı hususunu hükme bağlayan Nizamname aynı zamanda söz konusu birlikleri usulsüz çalışanların da cezaî hükümlere tabi olacağı belirtilmiştir (Sönmez, 2018: 12-14; Dikici, 2019: 16)

24 Nisan 1861 tarihinde yapılan düzenlemeler ile zaptiye birlikleri alay ve taburlara ayrılmış, 13 Haziran 1869'da yürürlüğe giren bir diğer yasal düzenleme Asakir-i Zaptiye Hakkında Nizamname ile Bursa, Konya, Aydın, Ankara, Trabzon, Kastamonu ve Adana'da zaptiye alayları kurulmuş böylelikle kolluk teşkilatı Anadolu'ya yayılmıştır (Tongur, 2016: 220). Kurulduğu 1846 yılından 1870 yılına kadar geçen süre zarfında Edirne, Bosna, Prizin, Selanik, Tuna, Yanya, İşkodra, Aydın, Ankara, Erzurum, Adana, Hüdavendigâr, Sivas, Trabzon, Kastamonu, Konya, Bağdat, Cezayir-i Bahri Sefid, Hicaz, Halep, Suriye, Trablusgarp, Girit, Lübnan, Kudüs ve Kıbrıs'ta asayiş ve güvenliğin sağlanmasından sorumlu 26 bölge oluşturulmuştur (Sönmez, 2017: 860). 1879 yılında yaşanan bir değişiklikte Teşkilat, Seraskerlik İdaresi'ne bağlı olarak *Jandarma Daire-i Resmîyesi* adıyla faaliyet yürütmeye başlamıştır. Dairenin başkanlığına Ferik Hasan Paşa getirilmiştir (Özbek, 2010: 48).

19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde milliyetçilik akımının etkisiyle artan isyanlar, kamu düzenin sağlanması ve asayişsizliğe karşı alınan önlemlerin uygulanmasını zorlaştırmış, özellikle Balkanlar'da meydana gelen bunalım, Jandarma Teşkilatında ıslahat tekliflerini gündeme getirmiştir. 1902 yılının temmuz ayında oluşturulan bir komisyonun Makedonya'da çalışmalarına başlamasına karar veren Osmanlı Hükümeti, ıslahatların uygulanması için Hüseyin Hilmi Paşa'yı görevlendirmiştir (Reyhan ve Sert, 2021: 43). Planlanan ıslahatların uygulanması aşamasında yabancı uzmanlardan da faydalanma yoluna gidilmiş, bu doğrultuda hazırlanan dokuz maddelik *Mürzteg Programı*, Makedonya'da adli, idari ve mali alanlarda birtakım düzenlemeleri içermiştir. Program, bölgede bozulan düzenin sağlanması Avrupa'dan destek alınmasını öngörmüş bu doğrultuda görevlendirilen İtalyan General di Georgis Paşa, Makedonya'daki vilayetlerde

incelemeler yapmıştır (Bayur, 1991: 182). Selanik, Serez, Drama, Manastır ve Kosova'da oluşturulan beş ayrı bölgede yürütülen Jandarma Teşkilatının ıslah çalışmaları, askere alma işlerinin düzenlenmesi yanında Teşkilatta görev yapacak jandarmaların eğitimleri meselesini de ele almış bu doğrultuda ilk olarak Selanik'te açılan Efrad-ı Cedide Mektebi ve Zabıta Mektebi ve Posta Kumandanları Mektebi, vazifesinde donanımlı birer jandarma personeli yetiştirmek üzere harekete geçirilmiştir (Akman, 1991: 64).

Bozulan kamu düzenini sağlamak üzere başlayan ıslahat faaliyetleri çerçevesinde jandarma nizamnamesinde de yeni düzenlemelere gidilmiş, 1 Şubat 1904 tarihinde yürürlüğe giren yeni nizamname altı bölüm ve 298 maddeden oluşmuştur. Jandarmanın görev ve sorumluluklarından jandarma sınıflarının belirlenmesine kadar geniş bir içeriğe sahip olan nizamname, jandarmaların görevlerini yürütürken sorumlu olduğu kurumlara da yer vermiştir. Nizamnamenin ayrıca her vilayette bir alayın oluşturulmasına, Drama ve Serez'de kurulacak iki taburun Selanik'teki alaya bağlı görev yürütmesine ve karakollara bağlı müfrezelerin oluşturulmasına ilişkin hükümleri de bulunmuştur. Makedonya'da başlayan jandarma teşkilatını ıslah çalışmalarında İtalyan General Mario Nicolis di Robilant Paşa da görev almıştır (Reyhan ve Sert, 2021: 435).

1908 yılında Makedonya vilayetlerini ilgilendiren bir talimatname hazırlanmıştır. 12 maddeden oluşan talimatname, başta Yunanistan sınırı olmak üzere karşılaşılabilecek herhangi bir çetecilik faaliyetine karşı alınacak önlemleri içermiştir. Ayrıca talimatnamede, çetelerin takip ve ele geçirilmesinde görev alacak jandarmaların bölgede görevli polisler ve gerektiğinde bölge halkı ile iş birliği içinde bulunmalarına ilişkin bir maddeye de yer vermiştir. II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 yılı Jandarma Teşkilatı için bir dönüm noktası olmuş, kapsamı ve nitelikleri gelişen Teşkilat Jandarma Umum Kumandanlığı adıyla yoluna devam etmiştir. Kumandanlığın görev ve sorumluluklarını belirleyen nizamname ise ancak 16 Mart 1913 yılında *Umum Jandarma Komutanlığı Karargâhının Teşkilatı ve Bu Kumandanlık ile Jandarma Müfettişi Umumiliğinin Münasebeti* adıyla yayımlanmıştır. Harbiye ve Dahiliye Nezaretleri tarafından uygulanan nizamnamede Kumandanlığın iki şubeden oluştuğu, bir özel kalem ile bir evrak kaleminden oluşan idari birimlere sahip olduğu bunların yanında Teşkilat

bünyesinde faaliyet yürütecek Daire Müdürlüğü ve Umum Müfettişlik adıyla kurulmuş birimlerin bulunduğu belirtilmiştir (Alyot, 2008: 29). Söz konusu nizamnamenin ikinci kısmı, Umum Kumandanlığın görev ve sorumluluklarına ilişkin maddelerden oluşmuştur (J. Gn. K. Tarihi, 2002: 177).

1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşı'nda on sekiz jandarma taburu kıyı gözetleme ve asayişi sağlamak üzere görevlendirilmiştir. Özellikle Çanakkale Muharebelerinde Alçıtepe, Kocaçimen ve Kireçtepe Savaşları sırasında üstün fedakârlık örneği sergileyen Gelibolu, Bursa, Kastamonu ve Yozgat Seyyar Jandarma Taburları Türk tarihini zaferle taçlandırmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Jandarma Genel Komutanlığı, 1997: 17-19). Savaş henüz devam ederken 13 Ekim 1917 tarihinde yayımlanan *Jandarmanın Vezâif ve Teşkilat-ı Esasîyesi ile Cihet-i Merbutiyeti Hakkındaki Kararname* ile Teşkilat içerisinde yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu yeni yasal düzenleme ile Teşkilatının görev ve sorumlulukları Dahiliye ve Harbiye Nezareti tarafından ortaklaşa belirlenmeye başlamış, 15 Mart 1919 tarihinde ise Umum Jandarma Kumandanlığını Dâhiliye Nezaretine bağlanmıştır (Çermeli ve Atabey, 2002: 194).

1919 yılında Dahiliye Nezaretine bağlı olarak çalışmalarını sürdüren Jandarma Teşkilatı için yeni bir yasal düzenlemeye gidilmiştir. 15 Mart 1919 tarihli "Jandarma'nın Dâhiliye Nezareti'ne Raptı Hakkındaki Kararname"de jandarmanın görev tanımı ve Teşkilat içerisindeki hiyerarşik düzenine açıklık getirilmiştir. Kararnamede jandarma silahlı ve askeri bir kuvvet olarak tanımlanmış, iç güvenlik ve asayiş korumak üzere görevlendirilen jandarma personellerinin hizmet itibari ile Dahiliye Nezaretine bağlı olduğu ancak askeri bir kuvvet olarak Erkan-ı Harbiye Reisliğinde askeri talim ve terbiye alması gerektiği belirtilmiş ayrıca silah ve mühimmatı ile seferberlik ve seferde Milli Müdafaa Vekaletine bağlı olarak ordu emrinde olacağı hususuna açıklık getirilmiştir (J. Gn. K. Tarihi, 2002: 195). Bu yeni dönemde Tekaüt Sandığı Duyun Şubesi, Emniyet Asayiş Şubesi, Levazım ve Harbiye Şubesi, Talim ve Terbiye Şubesi ile Sevk Memurluğundan oluşan beş şube ile faaliyet yürüten Jandarma Umum Kumandanlığı, I. Dünya Savaşı'nın sebep olduğu kayıp ve yıkımlardan etkilenmiştir (Yalçın, 1990: 67).

Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesi verdiği 1919-1922 yılları arasında, jandarma birlikleri birçok cephede ordu emrinde yer almıştır. Askere alma,

ulaştırma, silah ve mühimmat sevkiyatı, cephe gerisindeki önemli tesislerin korunması, yol ve geçit güvenliğinin temin edilmesi gibi görevlerde bulunarak milletin var olma mücadelesinin başarıya ulaşmasına katkı sağlamışlardır. Bununla birlikte yurdun işgal altında bulunduğu kritik bir dönemde Kuva-yı Milliye fikrinin doğmasında etkili olmuşlardır. Örneğin Ödemiş Jandarma Komutanı Yüzbaşı Tahir Fethi Özerk, işgallere karşı halkın örgütlenmesinde ve silahlanmasında rol oynamıştır. Artan eşkıyalık olayları sonucu sarsılan iç güvenliği sağlamada hizmet veren seyyar birlikler, Kuva-yı Milliye ile iş birliği içinde ülke savunmasına da katkılarda bulunmuş ayrıca düzenli ordunun kurulmasında da rol almıştır (Başa, 2013: 344). Anadolu'ya silah sevkiyatının sağlanmasında aldığı inisiyatif ile jandarma komutanları, göstermiş olduğu yararlılıklar karşısında TBMM tarafından ödüllendirilmiştir.

Ülkenin içinde bulunduğu sürekli savaş hali ve savaşın sebep olduğu kayıplar kamu düzeninin sağlanmasını zorlaştırmış, asayişin korunması ve ülke savunmasının sağlanması meselesine çözüm olarak 2 Haziran 1920 tarihinde TBMM'ye Seyyar Jandarma Müfrezeleri Teşkili Hakkında Kanunu teklifi sunulmuştur (TBMM Zabıt Ceridesi, 2 Haziran 1920: 99). 7 Haziran 1920 tarihinde piyade ve süvari sınıflarından oluşan Jandarma Müfrezeleri Teşkili Kanunu'nun yürürlüğe girmiştir. Müfrezelerin işe, elbise, teçhizat ve silahının hükümet tarafından sağlanacağı hususuna da açıklık getiren Kanun, ayrıca müfrezelerin askerliğini önceden yapmış olan gönüllülerden oluşacağını ve alacakları maaş karşılığı bir yıl süreyle hizmet vereceklerini hükme bağlamıştır (Güneş, 1983: 207).

12 Aralık 1920 tarihinde alınan karar ile Umum Jandarma Kumandanlığı ve Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Dahiliye Vekaleti emri altında çalışmalar yürütmek üzere kurulması planlanan İnzibat Umum Müdürlüğü bünyesine verilmiştir (Başa, 2013: 345). Jandarma Teşkilatının ihtiyaçlara yönelik sürekli bir değişim gösterdiği bu dönemde alınan bir diğer karar, 10 Şubat 1921 tarihinde hayata geçirilmiş, karar gereği 94 sayılı *Seyyar Jandarmanın Lağvı Hakkında Kanun* yürürlüğe girmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 10 Şubat 1921: 63). Ankara'da yeniden teşkilatlanan Jandarma Umum Kumandanlığı, 21 Ağustos 1921 tarihinde Büyük Millet Meclisi'nin aldığı karar doğrultusunda Milli Müdafaa Vekaletine bağlı olarak İstanbul, Aydın, Ankara, Konya, Sivas, Adana, Trabzon ve Bitlis'te

kurulan sekiz bölge müfettişliği ve müfettişliklere bağlı olarak görev yapacak alay ve taburlardan oluşturulmuştur (Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi, 2001: 391).

I. Dünya Savaşı ve ardından başlayan Millî Mücadele Dönemi'nde nitelikli personellerini kaybeden Jandarma Teşkilatı, personel açığını Kara Kuvvetlerinden temin yoluna gitmiştir. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilanı ile başlayan dönemde başlayan modernleşme ve çağa ayak uydurma girişimleri Jandarma Teşkilatı'nda da görülmüş, bu doğrultuda Teşkilatın işleyişi ve jandarmaların görev ve sorumluluklarına ilişkin yeni bir düzenleme 10 Haziran 1930 tarihinde kabul edilen 1706 sayılı *Jandarma Kanunu* ile yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanun, jandarmanın görev tanımı, yetki ve sorumluluklarını ayrıntılı bir şekilde ortaya koymuş, hukuki statüsü güçlenen Teşkilat, nitelikli personeller yetiştirerek ülkenin iç güvenlik stratejilerini sağlam temellere bağlamıştır (Resmî Gazete, 22 Haziran 1930: 9127-9128). 1935 yılından itibaren Kara Harp Okulu'nda eğitim alan subaylar Teşkilatta istihdam etmeye başlamıştır. 1 Aralık 1937 tarihinde 2/7756 sayılı *Jandarma Teşkilat ve Vazife Nizamnamesini Yürürlüğe Koyan Kararname* ile 1706 sayılı Jandarma Kanunu yeniden ele alınmıştır. Bir diğer değişiklik 27 Ekim 1939 tarihinde gerçekleşmiş, bu kapsamda 2/12239 sayılı Jandarma Teşkilat ve Nizamnamesinin Bazı Maddelerini Değiştiren Nizamname yürürlüğe girmiştir (Jandarma, 2023). 1923-1938 yılları arasında verdiği hizmetler ve Atatürk ilkeleri ve inkılaplarının korunmasında attığı adımlar Teşkilatın milli karakterini güçlendirmiştir. Ülkenin çeşitli yerlerinde baş gösteren isyanların bastırılmasında üstlendiği görev ve sorumluluklar ile ülke genelinde huzurun sağlanmasına katkı sağlamışlardır (Çermeli ve Atabey, 2002: 207).

1930'ların ortalarından itibaren Jandarma Teşkilatının gelişen hukuki statüsü yanında jandarma subaylarının mesleki bilgi ve yeteneklerini geliştirmek üzere eğitim programları hazırlanmıştır. 1935 yılında Harp Okulu'ndan ayrılan 29 teğmen ile oluşturulan ilk jandarma sınıf okulu, 1 Ekim 1937 tarihinde Ankara Dikmen'de Polis Enstitüsü ile ortak kullanılacak bir binada eğitim faaliyetlerine başlamıştır (Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yıl Cumhuriyet'in Hizmetinde, 1973: 95). Jandarma okullarının kurumsallaşma süreci kadar adli, idari ve mülki açıdan donanımlı jandarmalar yetiştirmek üzere oluşturulan müfredat programları da önem taşımıştır. Bu kapsamda Türkiye geneline yaygınlaştırılmaya çalışılan

jandarma okullarında zengin içeriklere sahip ders programları hazırlanmıştır. Ayrıca öğrencilere verilen kültür dersleri, milli bilinç ve aidiyet duygusu kazanmalarına, olayları muhakeme edebilmelerine yardımcı olmuştur. 1937 yılından açılan çeşitli derece ve rütbelerdeki jandarma okullarında okutulan spor ve sağlık dersleri fiziki onlara yeterlilikler kazandırmıştır (Demircioğlu vd., 2022: 61). 1939 yılında yaşanan bir diğer değişim, Teşkilatın Sabit Jandarma Birlikleri, Seyyar Jandarma Birlikleri, Jandarma Eğitim Birlikleri ve Okulları olarak faaliyet kollarına ayrılmasıdır (Toksöz, 1983: 1630). 16 Temmuz 1956 tarihinde kabul edilen 6815 sayılı *Sınır, Kıyı ve Karasularımızın Muhafaza ve Emniyeti ve Kaçakçılığın Men ve Takibi İşlerinin Dahiliye Vekaletine Devri Hakkında Kanun* ile Jandarma Teşkilatının görev ve yetkileri genişlemiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1956: 53). II. Dünya Savaşı'nın başladığı 1939 yılında Edirne ve Çanakkale gibi stratejik noktalara konumlanan jandarma birlikleri, olası bir saldırı karşısında yurt savunmasına hazır bulunmuşlardır (Türkiye Cumhuriyeti Jandarma Genel Komutanlığı, 1997: 27).

1957 yılında alınan bir karar gereği jandarma sınır birlikleri tugaylara dönüştürülmüş bunun yanında jandarma eğitim tugayları da oluşturulmuştur. Modernleşme sürecine ara vermeden devam eden Teşkilat, 1967 yılında iç güvenlik ve komando birlikleri ve helikopter birliklerini oluşturmuştur (Akman, 1991: 67). 1961 yılında kurulan Jandarma Bölge Komutanlıkları ile Teşkilatın kapsam ve niteliği değişmiştir. 1963 yılında Foça'da açılan Jandarma Komando Okulu ile Teşkilat çerçevesinde planlanan faaliyetlerin modern yöntemlerle yürütülmesi sağlanmıştır. Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde verilen emniyeti ve asayışı sağlama hizmetleri, 1968 yılında keşif ve gözetleme helikopterleri ile kurulan Helikopter Bölük Komutanlığı ile genişlemiştir. İlk olarak Diyarbakır'da açılan Jandarma Havacılık Birliği ile ülke bütünlüğünü bozacak nitelikte toplumsal olayların önlenmesi hedeflenmiştir (Açıkmeşe, 1993: 323). 1969 yılında açılan Narkotik Şube ile 30 şehirde uyuşturucu ile mücadele çalışmaları başlatılmıştır. Uyuşturucu Maddelerle Mücadele Timleri, teknolojik donanım ve modern araçlarla çalışmalarını yürütmeye başlamışlardır. 1974 yılında başlayan Kıbrıs Barış Harekâtında aktif olarak yer alan Nevşehir ve Siirt Jandarma Komando Taburları, Beş Parmak'ta ve Sihari deresinde Rumların yıkıcı faaliyetlerine karşı başarılı mücadeleler vermişlerdir (Türkiye Cumhuriyeti Jandarma Genel Komutanlığı, 1997: 30-31; Özmen, 2014: 14).

1982’de kıyı ve karasularının korunması görev ve sorumluluklarını Sahil Güvenlik Komutanlığına devreden Jandarma Genel Komutanlığı, *Jandarma Asayiş Bot Timleri* aracılığıyla göl ve akarsularda emniyetin sağlanması ve asayişin temin edilmesi adına görev yürütmeye devam etmektedir. Kurulduğu yıl 1839’dan itibaren modern usul ve uygulamalarla çalışmalar yürüten Jandarma Genel Komutanlığı, 12 Mart 1983 tarih ve 2803 sayılı *Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu* ile görev, sorumluluk ve hizmetlerin gerektirdiği bağlılık ve ilişkilere yönelik yeni bir düzenlemeye sahip olmuştur. Bu sayede Avrupa’daki jandarma teşkilatlarının incelenmesi yoluyla hazırlanmış, Fransız ve İtalyan jandarma Teşkilatları üzerinde yapılan incelemeler sonucu Türk Jandarma Teşkilatının değişen koşullara ayak uydurabilecek bir kimlik kazandırmak hedeflenmiştir (Resmi Gazete, 1983: 1-2).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde meydana gelen terör faaliyetlerine karşı etkili sonuçlar alabilmek adına 19 Temmuz 1987 tarihinde merkezi Diyarbakır olan Olağanüstü Hal Bölge Valiliği kurulmuştur. Valilik ile iş birliği yapmak üzere oluşturulan Jandarma Asayiş Komutanlığı, söz konusu bölgelerin kapsadığı illerde görevli askeri birlikleri de kapsamına alarak terör olaylarına karşı iç güvenlik ve asayişini sağlamak üzere çalışmalar yürütmeye başlamışlardır (Türkiye Cumhuriyeti Jandarma Genel Komutanlığı, 1997: 31). Türkiye’nin doğusunda ve sınırlarında yürütülen terörle mücadele çalışmalarında koordinasyon sağlamak üzere Van’da Jandarma Asayiş Kolordu Komutanlığı kurulmuştur. Gelişen teknolojik imkanlar ve bilimsel yöntemlerin kullanılması yoluyla suç araştırmalarında etkin bir konuma erişen Jandarma, bu alandaki çalışmalarını 10 Nisan 1993 tarihinde Ankara’da kurulan Jandarma Kriminal Daire Başkanlığı aracılığıyla yürütmeye başlamıştır. 1994 yılında Van’da 2005 yılında Aydın’da ve 2014 yılında İstanbul’da açılarak faaliyet yürütmeye başlayan Jandarma Kriminal Laboratuvar Amirlikleri ile suç delillerini inceleme noktasında etkinliğini artırmıştır. Teşkilat, Avrupa’da kriminoloji alanında yaşanan gelişmeleri takip etmek üzere 1998 yılında Avrupa Kriminal Laboratuvarlar Organizasyonuna üye olmuştur. 1997 yılında *Uluslararası Jandarmalar ve Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri Birliği*ne gözlemci üye olarak katılan Jandarma Teşkilatı, 20 Ekim 1998 tarihinde ise asil üye olarak Birlikte yer almış böylelikle tüm dünyayı ilgilendiren iç güvenlik ve asayiş çalışmalarına ortak olmuş, 2010 yılından itibaren ise Avrupa Jandarma Kuvvetinin gözlemci üyesi olup dünya genelinde barışı desteklemek üzere yürütülen faaliyetlerde yer almıştır (Taş, Durgun ve Bucak, 2021: 101).

SONUÇ

Toprak bütünlüğünü korumak ve siyasi varlığını sürdürmek üzere askeri örgütler kuran ve geliştiren devletler, iç güvenliğin sağlanması için de kolluk güçleri oluşturmuşlardır. Kolluk güçlerinin oluşturulmasıyla devletin otoritesi korunmuş, toplumların barış ve huzur içinde yaşamaları mümkün olmuştur. Bu güvenli ortam aynı zamanda ekonomik ve sosyal faaliyetlerinde istikrarını sağlamıştır. 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde de gelişen bu algı, askeri modernleşme çabalarının önemli bir ayağı olarak 1839 yılında Zaptiye Müşirliği adıyla kurulan kolluk gücüyle somut hale gelmiştir.

Ülkenin emniyet ve asayişini sağlamak üzere çalışmalarına başlayan Jandarma Teşkilatı, Cumhuriyet Dönemi'nde yaşanan inkılaplar ile gelişim süreci hız kesmeden sürdürmüştür. Kamu düzeninin sağlanması adına üstlendiği görev ve sorumluluklar ile savaş ve barış zamanlarında üstün hizmet ve fedakârlık örneği sergileyen Jandarma, değişen güvenlik algısı ve beraberinde getirdiği uluslararası ortama uyum çabası neticesinde teşkilat ve örgütlenme bakımından kendisini sürekli güncellemiştir.

KAYNAKÇA

Abadan, Y. (2006). "Tanzimat Fermanı'nın Tahlili" Tanzimat (Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu), Ankara: Phoenix Yayınevi, s.37-63.

Açıkmeşe, İ. (1993). Cumhuriyet'in 70. Yılında Jandarma Genel Komutanlığı. *Türk İdare Dergisi*, (406), 311-329.

Akman, N. (1991). Yönetimde İç Güvenlik ve Jandarma. Ankara: Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayını.

Alyot, H. (2008). Türkiye'de Zabıta Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Durumu. Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları.

Aydın, M. (2003). Security Conceptualisation in Türkiye. H. Günter Brauch, et.al. (der.), Security and the Environment in the Mediterranean. Berlin: Springer Verlag. s.345-356.

Aydın, M. ve Ereker, F. (2012). Stratejik Çalışmalarda Caydırıcılık ve Oyun Teorisi. Mustafa Aydın ve Ahmet Haluk Atalay (der.) Güvenlik ve Strateji, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi. s.80- 102.

Başa, Ş. (2013). Kurumsallaşma Bağlamında Dahiliye Nezaretinden Dahiliye Vekaletine Geçiş. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.

Bayur, Y. H. (1991). Türk İnkılabı Tarihi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Dikici, A. (2019). İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin İç Güvenliği. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Güneş, İ. (1983). 1920'de Seyyar Jandarma Müfrezelerinin Kurulması ve Bunların İç Güvenliğin Sağlanması'daki Rolü. Birinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri II kitabı içinde (s.125-135). Ankara.

Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi (2002). Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi, Cilt: 1. *Asayiş ve Kolluk Tarihi İçerisinde Türk Jandarma Teşkilatı*, Ankara: Jandarma Genel Komutanlığı Yayınları.

Özbek, N. (2010). Osmanlı Taşrasında Denetim: Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda Jandarma (1876-1908). Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti, Der. Evren Balta Paker-İsmet Akça, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Resmî Gazete, Sayı:17985, 12 Mart 1983, s.1-2.

Resmî Gazete, Sayı:1526, 22 Haziran 1930, s.9127-9128.

Reyhan, C. ve Sert, S. (2021). Asakir-i Zaptiye'den Jandarmaya: Osmanlı Kamu Düzeninde Mahalli Asayiş ve Emniyetin Korunmasında Güvenlik Kurumu. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 40 (70), 407-447.

Sönmez, A. (2007). Osmanlı Devleti'nde İç Güvenliğin Dönüşümü, Zaptiye Teşkilatından Jandarmaya. Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi 38, (6), Ankara, s.2855-2865.

Taş, İ. E., Durgun, S. ve Bucak U. (2021). Türk Kamu Yönetiminde Jandarma Teşkilatının Yeri ve Önemi. İktisadi ve İdari Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirme-I kitabı içinde (s.92-112). Ankara: Gece Kitaplığı.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:1, Cilt:2, 2 Haziran 1920, s.99.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:1, Cilt:8, 22 Haziran 1921, s.163-164.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:10, Cilt:13, 2 Temmuz 1956, s.53.

Tekir, S. (2020). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma Kuruluş Teşkilat ve Mücadele (1903-1938). İstanbul: Timaş Yayınları.

Toksöz, F. (1983). Kolluk Kuvvetleri. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi içinde (c-6, s.1630-1635). Ankara: İletişim Yayınları.

Toprak, Z. (1985). Tanzimat'tan Sonra Osmanlı Kolluk Kuvvetleri. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi içinde (c. s.1270). İstanbul

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi TBMM Hükümeti Dönemi (1920-1923) (2001). Türk İstiklal Harbi Özet Tarihi, Ankara: Genel Kurmay ATASE Başkanlığı Yayını, Ankara 2001, s.391.

Türkiye Cumhuriyeti Jandarma Genel Komutanlığı (1997). İstanbul: Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Yayınları.

Yalçın, D vd. (2012). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Yalçın, E. S. (1990). İçişleri Bakanlığının Cumhuriyet Dönemi Teşkilatlanması 1920-1946. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Jandarma (2023). Cumhuriyet Dönemi Jandarma Teşkilatı,

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/cumhuriyet-donemi-jandarma-teskilati/?pdf=3715>, (15.11.2023).